

Statistika

Přehled základních pojmů

- **Četnost** n_i hodnoty x_i^* udává, u kolika jednotek byla tato hodnota zaznamenána.
- **Relativní četností** ν_i pak rozumíme příslušnou četnost n_i dělenou počtem všech jednotek v souboru. Vyjadřujeme ji v procentech.

Charakteristiky polohy

- **Aritmetický, geometrický, harmonický průměr** a vztahy mezi nimi (A-G nerovnost,...) - viz dříve.
- **Vážený průměr** čísel u_1, u_2, \dots, u_n s váhami $v_1 > 0, v_2 > 0, \dots, v_n > 0$ definujeme jako podíl

$$\bar{u}_v = \frac{\sum_{i=1}^n u_i v_i}{\sum_{i=1}^n v_i}.$$

- **Modus** znaku x je ta jeho hodnota, která se v daném souboru vyskytuje s největší četností. Píšeme $\text{Mod}(x)$.
- **Medián** znaku x je prostřední hodnota tohoto znaku, jsou-li jeho hodnoty x_1, x_2, \dots, x_n uspořádány podle velikosti. Píšeme $\text{Med}(x)$. Přesněji: Necht' $x_1 \leq x_2 \leq \dots \leq x_n$ jsou všechny hodnoty znaku x , pak

$$\text{Med}(x) = \begin{cases} x_{\frac{n+1}{2}} & \text{pro } n \text{ liché} \\ \frac{1}{2} (x_{\frac{n}{2}} + x_{\frac{n}{2}+1}) & \text{pro } n \text{ sudé} \end{cases}.$$

- **Rozptyl** s_x^2 definujeme jako aritmetický průměr druhých mocnin odchylek jednotlivých hodnot x_1, x_2, \dots, x_n od jejich aritmetického průměru \bar{x} , tedy

$$s_x^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2.$$

(Poznámka. S uvedeným výpočtem se setkáváte při zpracování fyzikálního měření, kdy se hovoří o *střední kvadratické odchylce*.)

- Druhou odmocninou z rozptylu nazýváme **směrodatnou odchylkou**,

$$s_x = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}.$$

(Poznámka. S uvedeným výpočtem se rovněž setkáváte při zpracování fyzikálního měření, kdy se hovoří o *absolutní chybě* měřené fyzikální veličiny - má stejný rozměr (tj. stejnou jednotku) jako znak (tj. jako měřená fyzikální veličina.)

- Chceme-li charakterizovat variabilitu znaku bezrozměrným číslem, používáme tzv. **variační koeficient** v_x , definovaný jako podíl směrodatné odchylky a aritmetického průměru. Obvykle se vyjadřuje v procentech, tj.

$$v_x = \frac{s_x}{\bar{x}} \cdot 100\%.$$

(Poznámka. Při zpracování fyzikálního měření hovoříme o *relativní chybě* měřené fyzikální veličiny.)

Úlohy ke cvičení

1. V jisté obci se zúčastnilo voleb, ve kterých kandidovaly tři strany - A, B, C, 576 voličů. Po sečtení hlasů se zjistilo, že každý volič odevzdal platný hlasovací lístek, přičemž stranu A volilo 108 voličů, stranu B 216 voličů a stranu C 252 voličů. Uvedené údaje znázorněte v grafech rozdělení četností i relativních četností a v koláčovém diagramu. K řešení těchto úkolů užíjte Excel.

2. Třída má 32 studentů. V následující tabulce je uvedeno, kolik mají studenti této třídy sourozenců.

počet sourozenců	0	1	2	3	4
počet studentů	5	11	10	5	1

Určete aritmetický průměr, medián a modus počtu sourozenců studentů této třídy. Uvedené údaje znázorněte v grafech rozdělení četností i relativních četností a v koláčovém diagramu. K řešení těchto úkolů užíjte Excel.

3. Je možné, aby ve skupině deseti zaměstnanců jisté firmy byl modus jejich měsíčních platů roven 12 tisíc korun, medián 14 tisíc korun a průměrný plat 17 tisíc korun? Je navíc možné, aby 9 z těchto deseti zaměstnanců mělo nižší mzdu, než je jejich mzda průměrná? V kladném případě najděte příklad jejich možného rozdělení platů. Pokud ne, zdůvodněte proč.

4. Studenti dostávají v matematice známky za práci v hodině, za písemné práce, za ústní zkoušení a za čtvrtletní kompozice. Hugo Kokoška v daném pololetí získal 7 jedniček za práci v hodině, z písemných prací měl známky 2, 1, 3, 1, 2, 2, při ústním zkoušení dostal jedničku a obě čtvrtletní kompozice napsal na dvojku. Jaký je průměr jeho známek? Protože jednotlivé známky nemají stejnou váhu, není pouhý aritmetický průměr v této situaci vhodnou charakteristikou. Vypočtěte dále průměr vážený, víte-li, že učitel dává známám za práci v hodině váhu $\frac{1}{6}$, známám za písemné práce váhu 1, za ústní zkoušení váhu 2 a za kompozice váhu 3. (Excel přímý výpočet váženého průměru nenabízí. :-)

5. V níže uvedených tabulkách jsou výsledky měření tloušťky jistého drátu (dva různé soubory hodnot). Zpracujte každý soubor zvlášť. Určete průměrnou hodnotu, rozptyl, směrodatnou odchylku a variační koeficient. Zamyslete se nad významem jednotlivých charakteristik. Přesvědčte se, že průměrné hodnoty jsou sice v obou případech stejné, ale je evidentní, že obě měření nejsou stejná, což popisují ostatní charakteristiky, které tedy mají též svoji důležitou vypovídací hodnotu. Výpočty lze provést pomocí Excelu.

1. měření	2. měření
$d_1 = 1,172$ mm	$d_1 = 1,158$ mm
$d_2 = 1,206$ mm	$d_2 = 1,214$ mm
$d_3 = 1,194$ mm	$d_3 = 1,192$ mm
$d_4 = 1,220$ mm	$d_4 = 1,226$ mm
$d_5 = 1,188$ mm	$d_5 = 1,190$ mm